

МІЖНАРОДНИЙ АГРОБІЗНЕС КРЕДИТНО-МОДУЛЬНИЙ КУРС

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

3-тє видання, перероблене та доповнене

*За редакцією
Захарченка О. В. та Сотнікова Ю. М.*

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
для студентів вищих навчальних закладів*

Київ
«Центр учбової літератури»
2012

УДК 631.1(075.8)
ББК 65.32я73
М 58

*Гриф надано
Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
(Лист № 1.4/18-Г-1213 від 29.05.2008 р.)*

Рецензенти:

Єрохін С. А. – доктор економічних наук, професор, ректор ВНЗ «Національна академія управління»;

Якубовський С. О. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Одеського національного університету;

Осипов В. М. – доктор економічних наук, Головний науковий співробітник відділу ринкових механізмів і структур Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України.

Автори:

*О. В.Захарченко, І. Ю. Сіваченко, Ю. М. Сотніков, А. А. Наумчик,
С. Н. Лебедева, М. Є. Бикова, Є. В. Кравченко, М. І. Барановська, Я. В.Сухій,
Н. М. Бурдейна, І. О. Крюкова.*

М 58

Міжнародний агробізнес. Кредитно-модульний курс. Навч. посіб.
3-тє вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 284 с.

ISBN 978-611-01-0326-8

У третьому переробленому та доповненому виданні навчального посібника з'ясовуються теоретичні основи міжнародного агробізнесу, розглядається сучасна міжнародна агропродовольча система. Центральне місце займає характеристика регіональної структури міжнародного агробізнесу, основних тенденцій розвитку світового продовольчого ринку та місця на ньому України. Посібник містить проблемно-пошукові питання, теми для доповідей і рефератів щодо змістовних модулів, тестові завдання до кожного узагальненого модуля дисципліни.

Призначається для викладачів, студентів економічних вузів та факультетів, а також для фахівців-практиків у галузі міжнародних економічних відносин.

УДК 631.1(075.8)
ББК 65.32я73

ISBN 978-611-01-0326-8

© Захарченко О.В.,
Ю.М.Сотніков та ін. 2012.
© Центр учбової літератури, 2012.

ЗМІСТ

<i>Передмова</i>	7
Модуль I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО АГРОБІЗНЕСУ	9
Змістовний модуль 1. ВСТУП ДО ДИСЦИПЛІНИ «МІЖНАРОДНИЙ АГРОБІЗНЕС»	9
Тема 1. Предмет і задачі курсу «Міжнародний агробізнес»	9
1.1. Визначення понять «агробізнес» та «міжнародний агробізнес»	9
1.2. «Зелена революція», розвиток агропромислової інтеграції та формування агропромислового комплексу	12
1.3. Передумови формування міжнародної системи агробізнесу	14
1.4. Система економічних відносин у міжнародному агробізнесі	16
1.5. Предмет і задачі вивчення курсу	19
Семінар №1. Предмет, завдання та структура дисципліни «Міжнародний агробізнес»	20
<i>Проблемно-пошукові завдання</i>	20
<i>Теми доповідей і рефератів</i>	20
Змістовний модуль 2. ПРОДОВОЛЬЧИЙ МАРКЕТИНГ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖНАРОДНОГО АГРОБІЗНЕСУ	21
Тема 2. Продовольчий маркетинг	21
2.1. Система продовольчого маркетингу	21
2.2. Особливості попиту на продовольчі товари	25
2.3. Функції маркетингу	30
2.4. Сільське господарство у системі продовольчого маркетингу	33
2.5. Місце переробників сировини та виробників продуктів харчування у системі продовольчого маркетингу	36
2.6. Канали збуту, форми і методи реалізації продукції	39
Семінар №2. Система продовольчого маркетингу в міжнародному агробізнесі	42
<i>Проблемно-пошукові завдання</i>	42
<i>Теми доповідей і рефератів</i>	43

Змістовний модуль 3. МАРКЕТИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ І БІЗНЕС-СПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АПК	44
Тема 3. Організація маркетингу і особливості розробки бізнес планів на підприємствах АПК	44
3.1. Основні принципи організації маркетингової діяльності на підприємствах АПК	44
3.2. Основні елементи системи маркетингу в агропромисловому виробництві	46
3.3. Розробка цінової стратегії	50
3.4. Планування товарного асортименту та організація процесу руху товарів	52
3.5. Управління рекламною діяльністю.	55
3.6. Особливості розробки бізнес-планів на підприємствах АПК	56
Семинар №3. Маркетинг і бізнес планування: сучасний стан і особливості розвитку в підприємствах АПК	60
<i>Проблемно-пошукові завдання</i>	61
<i>Теми доповідей і рефератів</i>	61
Змістовний модуль 4. ОРГАНІЗАЦІЯ АГРОБІЗНЕСУ	62
Тема 4. Організаційна структура агробізнесу	62
4.1. Землеволодіння і землекористування	62
4.2. Інфраструктура агропромислового виробництва	65
4.3. Організація виробництва у фермерських господарствах.	68
4.4. Основні організаційні форми агропромислового виробництва	72
4.5. Форми і методи державного регулювання агробізнесу.	77
Семинар №4. Організація агробізнесу: чинники, форми та державне регулювання.	81
<i>Проблемно-пошукові завдання</i>	81
<i>Теми доповідей і рефератів</i>	82
Модуль II. МІЖНАРОДНА АГРОПРОДОВОЛЬЧА СИСТЕМА	83
Змістовний модуль 5. СУЧАСНІ АСПЕКТИ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ	83
Тема 5. Продовольча проблема в сучасному світі	83
5.1. Основні тенденції виробництва продовольства в різних регіонах світу.	83
5.2. Масштаби голоду і недоїдання. Продовольча безпека країни	86
5.3. Концептуальне визначення продовольчої проблеми	89
5.4. Цілі продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, ФАО та інших міжнародних організацій.	91
5.5. Система управління світовим аграрним виробництвом	95
Семинар №5. Світова продовольча проблема: причини виникнення та способи вирішення	97
<i>Проблемно-пошукові завдання</i>	97
<i>Теми доповідей і рефератів</i>	98

Змістовний модуль 6. ЗБІЛЬШЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ РЕСУРСІВ ЯК УМОВА ВИРІШЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ	98
Тема 6. Методи збільшення продовольчих ресурсів	98
6.1. Резерви підвищення продуктивності агропромислового виробництва	98
6.2. Тенденції науково-технічного прогресу в сільськогосподарському виробництві	100
6.3. Біологічні резерви збільшення продовольчих ресурсів.	103
6.4. Нетрадиційні методи збільшення продовольчих ресурсів.	104
Семінар №6. Напрямки та резерви підвищення продуктивності виробництва аграрної продукції	106
<i>Проблемно-пошукові завдання</i>	106
<i>Теми доповідей і рефератів</i>	107
Змістовний модуль 7. РОЗВИТОК СВІТОВОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІ СПОЖИВАННЯ ПРОДОВОЛЬСТВА	107
Тема 7. Основні тенденції розвитку світового продовольчого ринку	107
7.1. Товарна структура виробництва і торгівлі основними видами сільськогосподарської продукції і продовольства	107
7.2. Основні напрями експорту і імпорту сільськогосподарської продукції і продовольства	111
7.3. Україна на світових ринках зерна, м'ясо-молочної продукції, цукру та лікєро-горілчанних виробів і вин	113
7.4. Умови і можливості ефективного використання експортного потенціалу АПК України	119
7.5. Глобалізація ринків сільськогосподарської продукції і продовольства	122
Семінар №7. Світовий продовольчий ринок в умовах глобалізації	124
<i>Проблемно-пошукові завдання</i>	125
<i>Теми доповідей і рефератів</i>	125
Модуль III. РЕГІОНАЛЬНА СТРУКТУРА МІЖНАРОДНОГО АГРОБІЗНЕСУ	126
Змістовний модуль 8. РОЗВИТОК АГРОБІЗНЕСУ У НАЙБІЛЬШ РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ	126
Тема 8. Агробізнес у найбільш розвинутих країнах	126
8.1. Основні організаційні форми агробізнесу в США	126
8.2. Агропромисловий комплекс Канади.	142
8.3. Агропромислова інтеграція в країнах ЄС	152
8.4. Агропромислова інтеграція в Японії	175

Семінар №8. Проблеми та напрямки розвитку агробізнесу в промислово розвинутих країнах	176
<i>Проблемно-пошукові завдання . . . . .</i>	<i>177</i>
<i>Теми доповідей і рефератів . . . . .</i>	<i>177</i>
Змістовний модуль 9. АГРАРНІ РЕФОРМИ В КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ І СНД: РЕЗУЛЬТАТИ І НЕДОЛІКИ	178
Тема 9. Аграрні реформи в країнах Східної Європи і СНД	178
9.1. Особливості становлення агробізнесу у країнах Східної Європи і СНД.	178
9.2. Основні напрямки аграрних реформ у країнах Східної Європи і СНД	179
Семінар №9. Становлення агробізнесу та розвиток аграрних реформ в країнах Східної Європи і СНД	192
<i>Проблемно-пошукові завдання . . . . .</i>	<i>193</i>
<i>Теми доповідей і рефератів . . . . .</i>	<i>193</i>
Змістовний модуль 10. РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В КРАЇНАХ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ	193
Тема 10. Агропромислові комплекси країн, що розвиваються.	194
10.1. Формування національних АПК в країнах Африки	194
10.2. Агропромислові комплекси у країнах Близького Сходу	202
10.3. Агропромисловий розвиток країн Південної та Південно-Східної Азії	206
10.4. Агробізнес у Латинській Америці.	215
Семінар №10. Формування і розвиток національного агробізнесу в країнах, що розвиваються	216
<i>Проблемно-пошукові завдання . . . . .</i>	<i>217</i>
<i>Теми доповідей і рефератів . . . . .</i>	<i>217</i>
Тести до курсу «Міжнародний агробізнес»	218
Модуль I	218
Модуль II.	228
Модуль III	233
Додатки	238
Список рекомендованої літератури.	279

Україна має значні можливості щодо експорту певних видів продовольства. Для того, щоб успішно вести справи на світових ринках необхідною важливою складовою підготовки майбутніх економістів-міжнародників стає дисципліна «Міжнародний агробізнес». Дисципліна «Міжнародний агробізнес» передбачає вивчення як теоретичних основ міжнародного агробізнесу, так і практичного досвіду його функціонування у глобальному, а також на рівні окремих країн і регіонів світу.

Виходячи з цього, а також з урахуванням підключення України до Болонського процесу, метою навчального посібника є систематизація та узагальнення закономірностей, умов, принципів та процесів, що здійснюються у міжнародному бізнесі в умовах глобалізації і розгортанні сучасної продовольчої проблеми. Структурування змісту навчального посібника побудовано відповідно до вимог стандартів кредитно-модульної системи.

Розгляд комплексу питань щодо функціонування та розвитку системи міжнародного агробізнесу зумовлює структуру навчального посібника. Згідно до програми курсу та відповідно до умов Болонської декларації, матеріал структуровано за трьома модулями.

Перший модуль навчального посібника присвячено послідовному визначенню сутності понять «агробізнес» і «міжнародний агробізнес», змісту системи продовольчого маркетингу, основних принципів організації маркетингової діяльності в агробізнесі, з'ясовується, організаційна структура агробізнесу (первинні форми агробізнесу — національний агробізнес — міжнародний агробізнес).

У другому модулі докладно розглядається міжнародна агропродовольча система. З'ясовуються причини та аналізується сучасний стан світової продовольчої проблеми в глобальному економічному середовищі, визначаються цілі продовольчої та сільськогосподарської організації ООН — ФАО. дається загальна характеристика методів збільшення продовольчих ресурсів і основних тенденцій формування світового продовольчого ринку та передумови й перспективи України на цьому ринку.

Третій модуль присвячено аналізу регіональної структури міжнародного агробізнесу. Висвітлюються особливості розвитку агробізнесу у найбільш розвинутих країнах світу, зокрема значної уваги приділяється єдиній сільськогосподарській політиці Європейського союзу. Розглядаються особливості здійснення аграрних реформ у країнах Східної Європи і СНД, а також сучасні процеси становлення агробізнесу в країнах, що розвиваються.

У кожному модулі дисципліни подано матеріали до проведення інтерактивних лекцій та семінарських занять, стислі та доступні конспекти лекцій з основних тем дисципліни, проблемно-пошукові питання, тематику доповідей та рефератів для презентації на семінарських заняттях, необхідну літературу.

Посібник також залучає питання та тестові завдання до кожного узагальненого модулю дисципліни, підсумкові тестові завдання, загальну бібліографію.

Надання відповідей на контрольні питання, виконання тестових завдань передбачає ознайомлення студентів не тільки зі стислим конспектом основних тем навчального посібника, а й рекомендованою літературою до дисципліни в цілому.

Відповідальний редактор і автори висловлюють щире подяку докторам економічних наук, професорам С.А. Єрохіну, С.О. Якубовському, В.М. Осипову дослідження та поради яких сприяли підготовці цього навчального посібника.